

فهرست مطالب

◀ سرمقاله (نقش مشاوره در آموزش و پرورش استثنایی) ۱
◀ بررسی تأثیر آموزش راهبردهای شناختی و فراشناختی بر بهبود عملکرد حل مسئله دانش آموزان حساب نارسا ۳
◀ راهکارهای اساسی در کمک به کودکان با اختلال نارسانی توجه / فزون جنبشی ۱۰
◀ گزارش اقدام پژوهی پیرامون کاربرد قصه به مثبت تکنیک و ابزار در مشاوره روان درمانی ۱۴
◀ مقایسه شیوه های مقابله با فشار روانی در والدین کودک عقب مانده ذهنی و عادی مقطع ابتدایی شهرستان بیرون چند سال تحصیلی ۱۳۷۹-۸۰ ..... ۲۴
◀ ناتوانی های یادگیری ۳۰
◀ آشنایی با ۳۳
◀ توان بخشی مبتنی بر جامعه ضرورت ها و روش های اجرایی آن در ایران ۳۴
◀ نقش معلم سیار ناشنوایان ۴۳
◀ کامپیوتر، نیاز امروز نایتنايان ۵۰
◀ چکیده پایان نامه ها ۵۴
◀ مصاحبه با نهاینده دانش آموزان استثنایی در مجلس دانش آموزی ۵۵
◀ العیک و پژوهه رقابت کم توانان ذهنی ۵۶
◀ طرح آئیه ۶۰
◀ گزارش همایش های انجمن اولیا و مریبان استثنایی در استان های کرمان، همدان، زنجان و گلستان ۶۲
◀ کتابخانه فرآگیر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان استان تهران ۶۳
◀ مصاحبه ۶۴
◀ آشنایی اجمالی با مرکز آموزش مستقل پیش دبستانی ناشنوایان شهرستان رشت ۶۶
◀ معرفی انجمن های دولتی و غیردولتی مرتبط با کودکان و دانش آموزان استثنایی ۶۹
◀ معرفی کتاب ۷۱
◀ رویدادها ۷۲

آدرس پایگاه اطلاع رسانی نشریه تعلیم و تربیت استثنایی:

WWW.Magiran.com/seo

- نشریه تعلیم و تربیت استثنایی از تمامی صاحب نظران، پژوهشگران و متelman علاقه مند در حیطه تعلیم و تربیت استثنایی مقاله می پذیرد.
- آراآدیدگاههای مطرح شده در نشریه، الزاماً بیانگردیدگاههای سازمان آموزش و پرورش استثنایی نیست.
- مسؤولیت پاسخگویی به پرسش های خوانندگان با خود نویسنده یا مترجم است.

سازمان آموزش و پرورش استثنایی

نشریه تعلیم و تربیت استثنایی
دوره جدید شماره ۲۱۵۰
مرداد و شهریور ماه ۱۳۸۲

صاحب امتیاز:

سازمان آموزش و پرورش استثنایی

مدیر مسئول:

محبی قدیم

ستردبیر:

صدمساعی منش

هیأت تحریریه: بهترین جزو فalfa

علی اسلامبولچی مقدم ناصر اکبرلو
محمد رضات

دکتر اعظم السادات حسینی پور
ابوالفضل سعیدی دکتر حمید علیزاده
مهرنانز کمیجانی مجیدیوسفی لویه

دبیر هیأت تحریریه:
اسمعاعیل برقی

مدیر داخلی:
علیرضا یوسفی اصفهانی

ویراستار:

کامران گنجی

عکس:

مریم افغانی

گرافیک و صفحه آرایی:

گروه کامپیوتربی فردوس ۶۹۴۵۶۸۱/۱
نشانی دفتر نشریه:

تهران/ خیابان انقلاب/ خیابان شهید
برادران مظفر/ پلاک ۳۴

سازمان آموزش و پرورش استثنایی
کد پستی: ۱۴۱۶۴

صندوق پستی: ۳۳۳۴-۱۴۱۵۵

تلفن: ۰۹۵۳۲۹۳

تلفکس: ۰۴۹۳۳۲۸

پست الکترونیکی:

seo@Magiran.com

گزارش اقدام پژوهی 'پیرامون کاربرد قصه به مثابه تکنیک و ابزار در مشاوره و روان درمانی کودک'

سید محسن اصغری نکاح
(مشاور و کارشناس آموزشی کودکان استثنایی - مشهد مقدس)

مقدمه:

روان‌شناس بالینی در جریان مشاوره و روان‌درمانی، درگیر فرآیند هدفمند و خلاقی است که در طی تلاشی دو سوی برای حل مسأله و ایجاد تغییرهای مثبت و سازگارانه در مراجع می‌کوشد. موفقیت در طراحی این فرآیند و اجرای ثمر بخش برنامه مداخله‌ای از یک سو، متوط به شناخت ابعاد مسأله حادث شده و ویژگی‌های مراجع و از دیگر سو نیازمند بکارگیری تکنیک مناسب و ابزار کارگشا در برقراری رابطه و رسیدن به هدف‌های درمانی می‌باشد.

در همین راستا، مشاوره و روان‌درمانی کودک با توجه به ظرفیت‌ها و نیازهای ویژه او، روان‌شناس را در فضای خاصی قرار می‌دهد که برای هر ک چهارچوب ذهنی او و برقراری هم‌حسی و همدلی^۱ و انجام مداخله اصلاحی اثر، گذار می‌باشد از شیوه و ابزارهای خاصی بهره گیرد و این موضوع ایجاب می‌کند تا در عرصه روان‌شناسی بالینی، بسته به طراحی خلاقانه و بصیرت عمیق تحلیلی و آسیب‌شناسی، هر موقعیت و فعالیت به ظاهر معمولی، تبدیل به ابزاری کارآمد و شیوه‌ای نظامدار شود، تا در فرآیند مشاوره و روان‌درمانگری

تقویم الصحه اثر این بطلان (۴۵۸ هـ) نیز به تأثیر افسانه گویی در ایجاد آرامش و داشتن اوقاتی خوش و خوابی راحت اشاره شده است (یوسفی، غلامحسین ۱۳۶۶).

پیشینه کاوی نظریه ها، و بررسی پژوهش ها و تجربه های بالینی، کاربردهای ویژه قصه در امر درمان را تأیید می نماید، دورتی بکوار (۱۹۹۳) چهار جنبه قصه درمانی تحت عنوان: ارتباط قصه گویی با زندگی، نقش تشریح قصه و به قصه در درمان به صورت کلی اشاره نموده و بحث خاصی را پیرامون کاربرد قصه در خانواده درمانی به طور خاص مطرح می نماید.

آنا کاتاناج (۱۹۹۷) که معتقد است هویت از طریق نقل تجربه شکل می گیرد، در مورد کودکانی که در زندگی حادثه یا مشکلاتی را تجربه می نمایند قصه گویی به همراه بازی درمانی را توصیه می نماید تا به عنوان بستر مناسب به بیان و راهنمایی و اصلاح تجربه ها کمک نماید. وی نمونه هایی را ارایه می نماید که طی آن قصه هایی پیرامون تجربه ها مراجuhan طرح و تدوین گردیده است. این قصه ها گزارش های مستقیم از واقعیت زندگی آنها نیستند بلکه تصوراتی، چند لایه و استعاره ای^۶ از واقعیت مرتبط با ناکامی ها، بیماری های طولانی مدت، هرگ های ناگهانی و ابستگان نزدیک آنها را دربر می گیرد. میلتون اریکسون با طرح نظر خوبیش پیرامون قصه درمانی و

تبیین نقش قصه در تغییر زندگی و شخصیت به تجربه های بالینی خود اشاره می کند که با استفاده از قصه های کوتاه و قصه های ناتمام در طی جلسه های روان درمانی سایکو آنالیز، به تعبیر و تفسیر واکنش های درمان جو و تحبل نظرها و پاسخ های او می بردازد (اریکسون،

ترجمه فراچه داغی ۱۳۷۵)

رنموترو و همکارانش در گزارش مطالعه موردي خود در

امر مشاوره و درمان

کودک مبتلا به هایر لیکسیا، اذعان می داردند "یکی از بهترین تکیک هایی که مابایی هاتا، دختر مبتلا به مشکلات گفتاری استفاده کردیم قصه هایی

به صورت مستقل و یا در کنار دیگر عناصر، مورد استفاده قرار گیرد از این رو، بسیاری از واقعی و فعالیت های روزمره کودک نظیر بازی کردن و نقاشی کشیدن که در نظر عموم - غیر متخصصان - از حد سرگرمی و تفریح و لذت های کودکانه پا فراتر نمی نهند، از

دیدگاه متخصص بالینی جلوه دیگری دارد.

قصه، قصه گویی و قصه خوانی و طراحی و ساخت قصه نیز مشمول همین قاعده می باشد. هر چند هنوز کاربرد قصه به اندازه دو مقوله ترسیم نقاشی و بازی کردن در حیطه فعالیت های کلینیکی و پژوهش ها، مطرح نگردد، اما زمینه ها و ویژگی های نهفته در قصه، با گذری بر پیشینه کاربرد آن گویای توانمندی و تمریختی کاربرد مستقل و یا ترکیبی قصه در کار با کودک می باشد.

آنچه در بی می آید ضمن اشاره به پیشینه و جایگاه قصه درمانی در روان شناسی بالینی و طرح ضرورت ها و مزایای آن، گزارش اقدام پژوهی مؤلف در بکار گیری قصه درمانی، حین کار با کودکان با مشکلات عاطفی - رفتاری، پرخاشگری^۷ و برهکاری^۸ و... در محدوده سنین دبستانی (شامل کودکان عادی و کم توان ذهنی MR) می باشد که با استفاده از رویکرد پژوهشی، اقدام پژوهی^۹ در فرایند و شیوه های اجراء شد، بررسی و تأمل نمود و آنها را مورد حک و اصلاح قرار داده و از تابع حاصله در ادامه روند حاضر سود جسته است.

پیشینه و جایگاه کاربرد قصه:

از آنجا که قصه، طبیعتی ادبی دارد و کاربردهای ثانویه آموزشی، تربیتی و درمانی پیدا کرده، لذا می توان سابقه موضوع را در فرهنگ های مختلف جستجو نمود. از جمله گذشته گهربار و غنی ادبی و فرهنگی ایران

زمین خود مانیز گویای این کاربردهای متنوع کودک نظیر بازی کردن و نقاشی کشیدن که در نظر

عموم - غیر متخصصان - از حد سرگرمی و تفریح و لذت های کودکانه پا فراتر نمی نهند، از دیدگاه متخصص بالینی جلوه دیگری دارد

در بیمارستان جندی شاپور اهواز، پرستاران برای مداوای مشکلات خواب، تسکین ناراحتی های عصبی و مهار اضطراب بیماران برایشان قصه می گفته اند، همچنین در ترجمه

بود که مناسب با مشکلاتی که در طی روز در مدرسه برایش به وجود آمده و یا حتی مشکلات بالقوه، طی منی مرتبه برای او تقطیم می شد، به نحوی که با احساسات هانا جور شده و اورا به اصلاح اعمال خود و انجام کارهای صحیح ترغیب می کرد می پس مونtro و همکارانش این قصه ها را به سوی داستان هایی توسعه دادند که رفتار وی را در موقعیت های خاصی شکل دهی نماید. این داستان گویی کار کردن تیجه خوبی در برداشته و به علاوه فرصتی مهیا نمود که هانا، با خواندن قصه ها در مقابل ما گامی برای پیشود خود پندازه اش^۷ برخارد (منترو و همکارانش. ۲۰۰۲).

روزنال هاورد جی در کتاب خویش با عنوان تکنیک های بر جسته مشاوره و درمان از قصه درمانی به عنوان یکی از پنجهای ویک استراتژی خلاق در امر مشاوره و درمان کودک و خانواده بحث نموده و تأکید می نماید در این استراتژی های خلاق «از جمله قصه درمانی - بیشترین خلافیت در راهکارهای درمانی بکار رفته است و نمونه ای از قصه درمانی های انجام شده توسط لاری گلدن را گزارش می کند.

(روزنال ۱۹۹۸)

در همین راستا مناسب است به دوره های تخصصی و برنامه های آموزشی و ترویج قصه درمانی ارایه شده توسط آکادمی هرتس (۲۰۰۲) اشاره نمود.

در مجموع همان گونه که مشاهده می شود پیشنهاد کاوی نظر به ها پژوهش ها، جایگاه و اهمیت استفاده از قصه به مثابه تکنیک و ابزار مشاوره و روان درمانی کودک را مشخص می نماید و در این نکته اشتراک نظر دارند که قصه می تواند دریچه ای برای نفوذیه دنیای کودکانه مراجع و همراه شدن با او در سفری برای کسب سازگاری، تعادل جویی و پیشود وضعیت سلامت عاطفی روانی کودک باشد.

فایده ها و مزایای کاربرد قصه:

فایده ها و مزایای قصه درمانی همان نقاط عطفی هستند که ما را به استفاده از آن ترغیب می کنند. با توجه به اینکه این فایده ها و مزایا همپوشی بسیاری با پخشی از آنچه مؤلف در اقدام پژوهی خویش بدانها دست یافته و آنها را در عمل درک و لمس نموده. دارد لذا در این قسمت به اشاره ای مختصر اکتفا نموده و در ادامه بحث به صورت مبسوط قری بدانها خواهیم پرداخت، لذا بطور کلی فایده ها و مزایای حاصله عبارتند از:

قصه می تواند دریچه ای برای نفوذ به دنیای کودکانه مراجع و همراه شدن با او در سفری برای کسب سازگاری، تعادل جویی و پیشود وضعیت سلامت عاطفی روانی کودک باشد

روش اجرا و یافته های اقدام پژوهی:

سر آغاز توجه به قصه درامر مشاوره توسط مؤلف، تقریباً جنبه اتفاقی داشت بدین صورت که در مرکز آموزشی ویژه دانش آموزان کم توان ذهنی آموزش پذیر آموزش و پرورش استثنایی مشهد، قسمی از فعالیت مشاوره به تشویق گروهی یا کلاسی از طریق اجرای قصه خوانی اختصاص یافته بود. به عبارتی به معلمان و دانش آموزان

کودکان استثنایی، علاقه مندی خاصی نسبت به شنیدن قصه دارند و از آن بخوبی استقبال می نمایند. توجه و دقت آنها حین ارایه قصه متفاوت (بیشتر) از آنچه در کلاس درس گزارش شده می باشد

مشاور، سوالی مطرح نشد با وجود این مشاهده های حین اجرا و گزارش معلم پس از اجرا حکایت می کرد که:

(الف) کودکان MR پذیرش و استقبال مناسبی نسبت به قصه گویی نشان داده اند.

(ب) قصه گویی زمینه ساز برقراری ارتباط مناسب و پذیرش پر و سریعتر مشاور و پیام ارایه شده در داستان می باشد.

(ج) پرسش های مطرح شده پس از داستان مشخص می کند قصه توانسته انگیزه اولیه برای انجام تکالیف و اطلاعاتی پیامون پیامد ها و نتایج کم کاری تحصیلی را به دانش آموزان کم توان ذهنی (MR) منتقل نماید.

(د) نظر به اینکه شیوه ارایه قصه نسبتاً یک طرفه بود، این سوال مطرح شد که چگونه می توان دانش آموزان را فعالتر نمود و روند ارایه قصه را دو سویه کرد؟

و این انگیزه اقدام اصلاح بعدی را بدین صورت فراهم آورد تا برای تغییر رفتار پرخاشگری که از مشکلات شایع در گروه کودکان کم توان ذهنی می باشد، از قصه گویی برای زمینه سازی تغییر رفتار پرخاشگرانه در فرآیند مشاوره بهره بگیریم، از این رو قصه ای با موضوع اصلی گروهی از دانش آموزان که در مدرسه حین بازی دچار اختلاف و درگیری شده اند و پس از مجرح شدن یکی از آنها و مراجعت به درمانگاه و قضایای بعدی ادامه می یابد انتخاب شد. روش ارایه قصه با توجه به تجربه های اقدام قبلی، با طرح سوال های فی البداهه در حین اجرا و مبادله سوال و جواب بین مشاور و اعضای گروه صورت پذیرفت. مشاهده های حین و پس از اجرا و گزارش معلم و کادر آموزشی یافته های زیر را حاصل نمود:

(الف) برخی از واژه ها بخوبی توسط دانش آموزان کم توان ذهنی (MR) درک نشده و لازم است توضیح داده شوند، این موضوع

(پایه های سوم، چهارم و پنجم) گفته شده بود که هر گاه کلاس یا گروه آنها به اهداف مورد نظر (معلم یا مشاور) در تغییر رفتار و با بهبود وضعیت آموزشی تاکل شوند، مشاور به عنوان تشویق در کلاس آنها یک جلسه قصه گویی برگزار خواهد نمود.

حین چندین مورد ارایه قصه به عنوان مشوق گروهی و در مقام پاداش بهبود عکسرد، عوامل زیر همراه ارایه قصه گویی مشاهده شد:

(الف) کودکان استثنایی، علاقه مندی خاصی نسبت به شنیدن قصه دارند و از آن بخوبی استقبال می نمایند.

(ب) توجه و دقت آنها حین ارایه قصه متفاوت (بیشتر) از آنچه در کلاس درس گزارش شده می باشد.

(ج) کودکان مشاور را با تکرار قسمت هایی از قصه به خوبی همراهی می کرند و نسبت به ارایه قصه در جلسه های بعدی تمایل و علاقه وافری نشان می دارند.

در این هنگام سوال ها و کجگاوی های تازه ای ذهن ما را به خود مشغول نمود که به نوعی نقطه آغازین اقدام پژوهی را شکل می داد این سوال ها در دو قالب کلی عبارت بودند از:

(۱) به چه صورت می توان از قصه به عنوان ابزاری در مشاوره استفاده نمود.

(۲) آیا حین ارایه قصه می توان با طرح سوال های هدفمند به فراخور ذهنی و مشکلات رفتاری کودک، بحث هدایت شده ای را شکل داد؟

این دلمشغولی های ذهنی، محقق را بر آن داشت تا به طرح شیوه های کلی ارایه قصه دست زده و به موازات اجراهای مکرر و طرح سوال های جزئی دیگر به تصحیح و تکمیل روند مذکور و اجزاء و عناصر همراه آن اقدام نماید.

نخستین مورد اجرای قصه گویی برای تأمین این اهداف، استفاده از قصه برای دانش آموزان کم توان ذهنی MR (پایه پنجم ابتدایی) بود تا آنها را به انجام تکالیف و جدیت در فرآگیری مواد آموزشی، ترغیب نماید، در این اقدام قصه ای با موضوع اصلی دانش آموزی که نتایج امتحانات خود را دریافت می کند و عکس العمل های همکلاسی ها، خانواده و مریان را به همراه می آورد برگزیده شد. روش ارایه در این مرحله نظریه MR بودن دانش آموزان به صورت یکطرفة بود بدین صورت که مشاور داستان را به طور مستقیم از روی کتاب می خواند و به جز موارد اندکی، از طرف دانش آموزان یا

از سوال‌های یا پاسخ‌های مبهم دانش آموزان و مکث‌ها در حین همراهی قصه‌گویی مشخص می‌شد.

ب) طرح سوال‌های فی‌الداهه توانست بجهه‌ها را فعالتر کنداما
فی‌الداهه بودن آنها کمی پراکندگی و طولانی شدن زمان را به همراه داشت.

ج) همچنین از بحث دانش آموزان حین ارایه قصه و مثال‌ها و خاطراتی که ابراز شده آشکار می‌گشت که قصه و موضوع‌های بیان شده در آن، نزدیکی بسیاری با چهارچوب ذهنی کودک دارد و از مثال‌های موقعیت‌های مطرح شده در مشاوره، بدون استفاده از قصه، ملموس تر و قابل فهم ترند.

در ادامه چاره‌جویی برای جلوگیری از پراکندگی بحث حین اجرا و طولانی شدن زمان قصه که به نوعی منجر به از دست دادن موقعیت‌های قابل بحث و پره‌گیری بود اقدام اصلاحی بعدی منظور گردید.

دختر بجهه ۱۱ ساله‌ای از دانش آموزان عادی پایه دوم ابتدایی به خاطر مشکلات رفتاری، ایجاد اخلاقی مکرر در کلاس و برداشتن اشیاء

کودکان می‌توانند بسته به موقعیت ذهنی خود در تعديل قسمت‌هایی از قصه مشارکت داشته باشند که این امر توسط مشاور برای روشن تر شدن ابعاد مشکل و استخراج راه حل‌های احتمالی هدایت می‌شود..

و لوازم همکلاسی‌های خود برای مشاوره ارجاع شده بود که پس از چند جلسه کار انفرادی و با توجه به گزارش معلم و کادر مدرسه که موضوع برداشتن لوازم دیگران - یا به عبارتی سرفت آنها در کلاس به مشکلی پیچیده تبدیل شده و به موازات جو ایجاد شده در کلاس چند تن از دانش آموزان دیگر که هنوز هویت آنها کاملاً مشخص نشده بود، نیز اقدام به برداشتن لوازم همکلاسی‌های خود نموده بودند. لذا با توجه به این مسأله قصه‌گویی در کلاس پیشنهاد شد. در این اقدام قبل از شروع قصه‌گویی، از دانش آموزان خواسته

شده تا از میان چند کتاب شامل موضوع‌های متنوع که در معرض دید آنها بود و طرح روی جلد و عنوانین کتاب‌ها نیز تا حدودی خبر از موضوع اصلی آنها می‌داد کتابی را انتخاب کنند.

جالب توجه آنکه بیش از همه دانش آموز مورد نظر، به کتاب‌هایی اشاره می‌کرد که موضوع دزدی در آنها مطرح نشده بود و پس از چند اظهار نظر هنگامی که مشاور کتابی با موضوع دزدی و با عنوان دزد کفش هارا پیشنهاد نمود و برای انتخاب آن مقدمه چینی نمود دانش آموز مزبور به سختی مخالفت کرده و در مقابل پذیرش این کتاب به عنوان موضوع انتخابی مقاومت می‌نمود.

در هر صورت ارایه قصه همراه طرح سوال‌هایی که از قبل سازمان یافته بودند و در موقعیت‌های مناسبی کودکان را در گیر بحث و اظهار نظر می‌نمود، انجام پذیرفت، در حین اجرا، برخی از دانش آموزان نیز قسمتی از اجرای گفت و گو هارا به همراه حرکات نمایشی اجرا نمودند. به بیان دیگر قصه خود به خود زمینه‌ای برای ایفاگری نقش رانیز فراهم آورده بود که با هدایت مشاور و افزودن یا کاستن مطالبی توسط کودکان، نمایش‌های کوتاه، نیز شکل گرفت و در مقابل سوال‌های مشاور با حوصلت داستان و پاسخ‌های دوستان خود، کودکان نتیجه گیری‌های خلاق و جالب توجهی ارایه می‌نمودند که گاهه جای شگفتی و تحسین داشت. در نهایت، این اقدام با توجه به مشاهده‌های مؤلف در حین اجرا و نظر خواهی از معلم پس از اجرا، یافته‌های زیر را حاصل نمود:

الف) کودکان می‌توانند بسته به موقعیت ذهنی خود در تعديل قسمت‌هایی از قصه مشارکت داشته باشند که این امر توسط مشاور برای روشن تر شدن ابعاد مشکل و استخراج راه حل‌های احتمالی هدایت می‌شود..

ب) قصه‌گویی بستر مناسبی برای بازیگری نقش فراهم می‌آورد
ج) انتخاب کتاب توسط کودکان می‌تواند تعاملی عاطفی هیجانی با موضوع‌های داشته باشد. در صورت امکان مرحله انتخاب به کودکان واگذار و به وسیله مشاور هدایت و تحلیل شود
 د) در مورد واقعی و موضوع‌های مختلف داستان ضمن طرح سوال‌های جهت‌دار، مشاور می‌تواند نتیجه گیری را به کودکان واگذار نموده و با بحث و اظهار نظر و در نهایت با بیان کودکان اتخاذ نماید.
 در همین حین موقعیتی فراهم شد تا محقق با ارایه یک نمونه

به ویژه برای کودکانی که به علت مشکلات ارتباطی، منفی کاری و لجاجت و یا عدم تمرکز حواس کافی بر روی یک موضوع حتی حاضر به تحمل آوردن در ارافق مشاوره نیستند. سودمند و کارابوده و انگیزه‌ای برای شرکت در جلسه‌ها و بروز همکاری فعالانه تر بوده است.

شیوه کاربرد قصه:

مشاوره و روان درمانی کودکان با آنچه برای بزرگسالان جاری می‌گردد. تفاوت‌های عینده‌ای دارد برای استفاده از هر تکنیک یا ابزاری در کار با کودک ابتدا مقدماتی نظری:

- ۱) مصاحبه با ارجاع دهنده‌گان کودک که اغلب والدین هستند
- ۲) دریافت گزارش رفتاری عاطفی از معلمان و مریبان
- ۳) مشاهده کودکان و یا تکلیف ثبت مشاهده فعالیت‌های کودک توسط والدین و معلم

۴) برقراری ارتباط با کودک و مصاحبه اولیه با کودک

- ۵) اجرای آزمون‌های مناسب اینها مراحل مقدماتی راچ می‌باشد که این مقدمات منجر به تشخیص اولیه مشکل یا مسئله می‌شوند پس از آن نوبت به تشکیل جلسه‌های مشاوره انفرادی و تصمیم‌گیری در مورد انتخاب تکنیک و ابزارهای مناسب با وضعیت مراجع و مشکلات او می‌رسد و انتخاب موضوع و نوع قصه و شیوه ارایه و کاربرد آن مطرح می‌شود.
- ۶) انتخاب موضوع و شیوه ارایه و بکار بستن آن در جلسه ای مشاوره و روان درمانی کاملاً بستگی به تجربه‌های بالینی و آشنایی روان‌شناس با ادبیات کودک دارد. نظر به یافته‌های محقق در اقدام بژووهی حاضر و تجربه‌های حاصل در اجرای مکرر قصه درمانی

مشاوره گروهی با استفاده از قصه برای گروه کودکان MR و باهدف زمینه سازی تغییر رفتار پرخاشگری در حضور مشاوران آموزش و پرورش استثنایی متهد طی یک کارگاه آموزشی^۶، روند استفاده از قصه در مشاوره و روان درمانی کودکان MR را مطرح نموده و مورد بحث و بررسی ایشان قرار دهد. که یافته‌های زیر را پدید آورد:

الف) سوال‌های طرح شده برای کودکان کم توان ذهنی می‌باشد با دقت لحاظ شود

ب) شرکت کودکان MR در بحث و پاسخ بدسوال‌های ایازمند مداخله‌های مستقیم مشاور و تکرار و ساده‌سازی بیشتر می‌باشد که اگر از نظر دور بماند باعث منفعل شدن گروه می‌شود

ج) در مورد کودکان MR چنانچه نتیجه گیری به آنها و گذار شود، به انحراف و پراکندگی منجر می‌شود. از این رو مشاور می‌باشد که بیان عینی و مستقیم در حین قصه و به ویژه در پایان آن، نتیجه گیری و ارایه راه حل‌ها را بر عهده بگیرد

همچنین به موازات اجراهای گروهی قصه درمانی، در مشاوره‌های انفرادی نیز از قصه استفاده شد که از مشاهده‌ها و یافته‌های حاصل، چرخه اقدام بژووهی مذکور بهره برده است. به علاوه ارایه انفرادی قصه تجربه‌های زیر را نیز نشان داد

الف) در مشاوره انفرادی می‌توان همراه ترسیم نقاشی یا موقعیت بازی، از قصه ساخته شده توسط کودک که با سوال‌های مشاور پردازش و هدایت می‌شود، استفاده نمود (تفصیل این موضوع در بحث شیوه کاربرد قصه خواهد آمد).

ب) می‌توان کتاب قصه‌ای را پس از جلسه‌های مشاوره انفرادی به کودک داد تا به عنوان تکلیف جلسه آینده، مطالعه کند و آن را برای مشاوره تعریف نماید و مشاور از این فرست نیز با ترتیب دادن بحث هدایت شده‌ای در راستای اهداف مشاوره و درمان سود ببرد

ج) به منظور ارتباط بهتر والدین با کودک و افزایش مهارت‌های کار با کودک در والدین و یا برای تکرار و تمرین موضوع مطرح شده در جلسه، می‌توان به عنوان ارایه تکلیف از والدین درخواست نمود تا قصه‌ای را برای کودک خوانده یا تعریف نماید.

د) مشاهده‌های حین اجرای قصه در کار انفرادی، نشان می‌دهد قصه درمانی انفرادی فضای عاطفی و رابطه عمیق تر و میدان فعل و انفعالات بین فردی قوی تری را نسبت به کار گروهی فراهم می‌آورد

جدول چرخه اقدام پژوهی

خلاصه اقدام و اصلاح اصلایی	روش بررسی اقدام و جمع آوری اطلاعات	یافته ها و زمینه های تغییر و اصلاح	یافته نهایی
استفاده از قصه برای ترغیب دانش آموزان کم توان ذهنی به انجام تکالیف و جدیت در فرآگیری - به صورت اراده بکظرقه قصه	گزارش معلم از مشاهده های حین اجرا	استقبال و پذیرش مناسب نسبت به قصه گویی، همراهی و توجه مناسب کودکان MR، فرآیند نسبتاً منفعالانه به نظر می رسد آیا می توان داشش آموزان را فعالتر کرد	قصه می تواند ایجاد روابط را تسهیل و تعمیق نماید قصه توانست بخوبی نقش انگیزشی و انتقال اطلاعات را انجام دهد
استفاده از قصه گویی برای زمینه سازی تغییر رفتار پرخاشگری به شیوه طرح سوال های فی البداهه حین اجرا	مشاهده های حین اجرا، مشاهده های پس از اجرا، گزارش معلم و کادر آموزشی	برخی واژه های برای بجهه ها بخوبی قابل درک نست و همراهی آنها را محدود می کند طرح سوال می تواند بجهه هارا فعالتر کنند قصه گویی مشاور را به چهار چوب ذهنی کودک نزدیک می کند	شناسایی واژه های دشوار احتمالی، مشخص نمودن موقعیت های مناسب طرح سوال
استفاده از قصه در پایه دوم دانش آموزان دختر - عادی به همراه طرح پرسش های سازمان یافته و یا انتخاب کتاب توسط کودکان	انتخاب کتاب توسط کودکان عملکرد عاطفی دارد، مشارکت مناسب در تعديل قسمت هایی از قصه توسط کودکان انجام پذیر است، زمینه های برای ارایه نقش نیز وجود دارد.	انتخاب امکان می توان مرحله انتخاب کتاب توسط کودکان مناسب در نظر گرفت می توان زمینه هایی برای بازیگری نقش را کشف و از آنها استفاده نمود.	در صورت امکان می توان مرحله انتخاب کتاب توسط کودکان نیز در نظر گرفت می توان زمینه هایی برای بازیگری نقش را کشف و از آنها استفاده نمود.
استفاده از قصه گویی حین مشاوره برای زمینه سازی تغییر رفتار پرخاشگری در حضور مشاوران آموزش و پرورش استثنایی مشهد	سوال های طرح شده برای کودکان کم توان ذهنی برآمده ریزی پیشتری را می طبلدو توجه گیری و پاسخ به سوال های در کودکان MR و عادی قابل بررسی است، برای کودکان هم زمینه های ایفای نقش وجود دارد.	سوال های طرح شده برای کودکان به صورت بسته تر و مرحله به مرحله باشد، مستلزم مداخله مستقیم و بیان عینی برخی مطالب توسط مشاور است.	

درمانی " و یا ایفای نقش " به صورت تلفیقی استفاده نماید. و یا از قصه به عنوان تکلیف " برای مراجع و خانواده اش استفاده نموده تا ضمن تمرین و تعمیق فعالیت های انجام شده در جلسه های روابط بین فردی و مهارت های والدین در ارتباط با کودک و شناخت او را توسعه دهد.

البته لازم نیست همیشه مشاور، طراح و ارایه کننده قصه باشد بلکه ارایه قصه می تواند از سوی مراجع باشد که در این شکل قصه می تواند به صورت پیش ساخته با انتخاب کتابی از طرف مراجع و ارایه آن همراه شود یا قصه ساخته شده توسط مراجع از تجربه های خود یا واقعی رو زمزدگی او باشد. که در بهترین شکل ارایه قصه توسط مراجع، می تواند همراه آزمون ها یا تکالیف ترسیمی باشد. همانند پیشنهادگری گراف و مارنات که ابراز می دارند پس از اجرای

گرینش می شود مشاهده شده است که معمولاً قصه کمتر به صورت مستقل استفاده شده بلکه بکار بردن قصه همراه با دیگر راهبردهای کار با کودک، مشمر ثمر تر می باشد.

همچنین قصه درمانی را می توان به صورت فردی یا گروهی اجرا نمود، در مشاوره گروهی ابتدا زمینه کلی مطرح شده سپس داستان ارایه می شود مشاور با مد نظر داشتن هدف می تواند با استفاده از مهارت های کلامی خویش نظر نهادی کلمه ها، مکث ها، طرح سوال های باز و بعث هدایت شده و با استفاده از مهارت های غیر کلامی قسمت هایی از قصه را بر جسته نموده و بافعال سازی گروه و ارایه باز خوردها، کودکان را به مشارکت، شناخت مسأله، فرضیه سازی و مسئله گشایی فرا خواند، همچنین درمانگر می تواند با واگذاری نقش ها و وظایفی به مراجع یا اعضای گروه از راهبردهای نمایش

حاصل می شود.

در حیطه کار با کودک می بایست روانشناس ابزار و شیوه مناسب برای ارتباط سازی را بکار گیرد تا همان گونه که کاپلان سادوک و گرب اظهار می نمایند: اولین وظیفه مصاحبه گر جذب کودک و ایجاد ارتباط و تفاهم است به گونه ای که کودک احساس راحتی نماید... این مسئله را که از کودک حمایت می کند به شیوه ای که برای کودک قابل درک باشد شرح دهد. (کاپلان ساروک و گرب، ترجمه فاضل و کریمی، ۱۳۷۵)

مشاهده های محقق و نتیجه اقدام های انجام شده نشان می دهد بکار گیری قصه باعث تسهیل، تعمیق و تقویت رابطه می شود. بدینه است که قصه با توجه به همخوانی و نزدیکی که با بازارها، ارزش ها، احساسات، تجربه ها و انتظارات کودکان دارد به همین خاطر است که روانشناس را در ایجاد رابطه همدلانه^{۲۳} پاری کردو او را در موقعیت پذیرنده کودک قرار می دهد و این گونه رابطه ای نقش عمله ای در تداوم جلسه و دستیابی به اهداف آن دارد. (شکل ۱) همچنان که گیسون و میشل اظهار می دارند: بخش قابل ملاحظه ای از آنچه در جلسه مشاوره صورت می گیرد، بسته به کیفیت (وابطه) است، که نه فقط در خدمت ایجاد و فرصت حصول به اهداف مراجع، بلکه در عین حال الگوی بالقوه یک رابطه بین فردی خوب است، رابطه ای که مراجع می تواند از آن برای بهبود کیفیت روابط خود در خارج از محیط درمان استفاده کند (ترجمه ثانی، ۱۳۷۵).

۲) کمک به درک بهتر چهارچوب ذهنی کودک: مشاوره بزرگسالان و مشاوره کودکان تفاوت های بسیاری باهم دارد که شاید عده ترین آنها تفاوت بودن نحوه نگرش، درک مسئله و شیوه تفکر، کودک و بزرگسال نهفته باشد.

به عنوان مثال بزرگسالی که تفکر غالب او به صورت عملکردار قیاسی (صوری) است به طور حتم در درک متفاوتی از رویدادها و حوادث دارد تا کودکی که در مورد مذکور سنین دستانی در مرحله تفکر پیش عملیاتی یا عملکردهای عینی (الموس) تفکر است از این روایجاد در ک هم فهمانه و ایجاد هم حسی و هم فهمی و زمینه سازی برای نفوذ و تغییر حالت های ذهنی و عاطفی کودک، مستلزم بکار گیری ابزاری مناسب است.

قصه می تواند بهترین زمینه و چهارچوب را برای درک

ستاند آزمون های ترسیمی نظری ترسیم آدمک (DAP) یا خانواده جنسی یک مرحله وارسی آزمون گنجانده شده و از مراجع درخواست شود تا در مورد آنچه نقاشی کرده داستانی بسازد (گری گراث و مارنات، ترجمه پاشا شریفی، ۱۳۷۴).

براساس تجربه ها و مشاهده های اقدام پژوهی محقق، در صورت واگذاری این کار به مراجع قصه پردازی مختصر و کوتاه خواهد بود، از این رو پیشنهاد می شود که پس از اجرای فرم استاندارد آزمون های ترسیمی بالایه درخواست تعریف داستان در مورد نقاشی کشیده شده، مشاور می تواند نقش فعلی داشته و با سؤال های باز و ارایه محركات کلی و گاه مبهم و درخواست توضیح و تمثیل از کودک، مشاور به عنوان هدایت کننده و پردازش کننده عمل نماید و پس از ثبت نوشتاری یا ضبط صوتی قصه تعریف شده در جلسات بعدی با تعبیر و تفسیر موارد عنوان شده هدف های اصلاحی و درمانی را پیگیری نماید.

به هر حال از آنجا که مشاوره فرآیندی خلاق، هدفمند و تلاشی دو سویه در حل مسئله است از این رو در طراحی و ارایه آن با توجه شرایط و ویژگی های مراجع و مسئله می توان راهکارهای متنوعی تدارک دید که از آن جمله کار بردهای خلاق قصه می باشد.

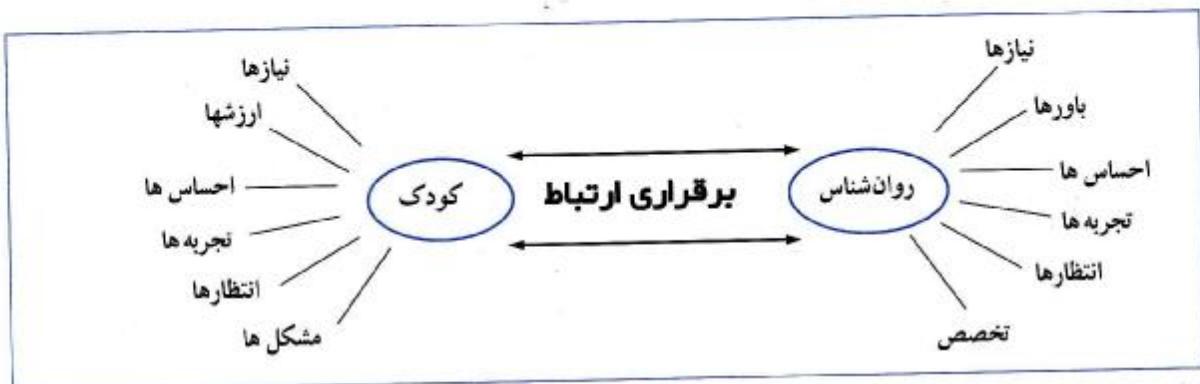
اما بی تردید آنچه نتایج درمانی و تیام بخشی و کارگشایی را به همراه می آورد مداخله های تخصصی و بکار بستن فنون بالینی در حين استفاده از قصه می باشد و نیز کاربرد قصه علاوه بر مهارت های بالینی، آشنايی و پيوند مشاور با ادبیات کودک و تا حدودی تسلط در آن را می طلبد.

کارکردهای قصه:

با توجه به یافته ها و مشاهده های اقدام پژوهی حاضر کارکردهای قصه به شرح زیر می باشد:

۱) برقراری رابطه: در انواع رویکردهای مشاوره و روان درمانی، برقراری رابطه حائز اهمیت ترین جزء بوده و تقریبا همه نظریه پردازان براین باورند که سرآغاز مداخله اصلاحی - درمانی نیز می باشد، به عبارتی می توان برقراری رابطه را قلب مشاوره و روان درمانی دانست چرا که شناسایی مشکل، تشخیص و طرح ریزی حل مشکل و بهبودی همگی در بستر برقراری رابطه مناسب

ذکر شد) و کودکان با نیازهای ویژه (انظری MR)، محدودیت قدرت درک، استدلال، بیان و کمبود مهارت‌های باخاطر سپاری روان‌شناس بالیتی را بر آن می‌دارد تا از روش‌ها و ابزار خاص پرهیز برد، که قصه‌گویی می‌تواند از اولویت‌های آن باشد.

در فرآیند ارایه قصه مشاهده می‌شود مسائل مذکور بخوبی قابل هدایت، تعديل و ارتقاء هستند شواهد نیز مؤید آن است که در زمان نسبتاً طولانی (حدود ۴۵ دقیقه) می‌توان با استفاده از قصه درمانی، گروه یا فرد مراجع را به صورت فعال و پذیرا، درگیر نمود.

۵) فراهم آوردن چهارچوبی برای مصاحبه: کودک به علت ضعف در مهارت‌های کلامی، مصاحبه رسمی و ساختار یافته را تاب نمی‌آورد. قصه و سوالات مطرح شده ضمن آن می‌تواند چهارچوب مناسبی برای این امر باشد.

۶) ارائه الگو حل مسأله: «قصه دارای فراز و نشیب‌ها و شخصیت‌های است که با برخورد نوعی خود می‌تواند نمونه‌های از مشکلات کودک را مطرح ساخته و با مداخله‌های مشاور می‌تواند تجرب تازه‌زی بدلی را برای کودک به همراه آورده‌مانگونه که در آزمون‌های ترسیمی احتمال زیاد می‌رود که کودک به صورت ناخودآگاه ترسیمی از خود یا خانواده‌اش را بدون اشاره خاص مشاور ترسیم کند در قصه گویی نیز معمولاً کودک خود را به جای شخصیت‌های قصه گذاشت و با آنها همراه می‌شود و برای حل مشکلات آنها به فرضیه سازی و ارایه راه حل‌های ابتدایی می‌پردازد که مشاور می‌تواند با هدایت این فرآیند نمونه‌هایی از مهارت‌های حل مسأله را در حد و اندازه مراجع به او منتقل نماید.

پیشنهادها:

با عنایت به اینکه محقق در بی ارتقاء مهارت‌های حرفه‌ای مشاوره خود و بهبود عملکرد در حیطه وظایف محوله و مراجعات انجام یافته، بوده است و از طرفی هدف اصلی در این امر یافتن نتایج قابل تعیین

چهارچوب ذهنی کودک و همراهی با فضای نگرش و برداشت‌ها و تعبیر و تفسیرهای قابل درک و هضم کودکان باشد.

از آنجا که نویسنده گان کتاب کودک یا قصه کودکانه، ابرار می‌دارند، برای خلق اثر بیشتر به تجرب کودکانه خویش مراجعه نموده و از تلغ و شیرین آنها سود جسته‌اند یا با غور و تفحص در روابط و فعالیت‌های کنونی کودکان اطراف خود سرخهای ساخت قصه و درک فهم زیان آنها، کمک می‌گیرند.

بنابراین از آنجا که نویسنده یکبار در فضای ادراکی و احساس کودکانه نشسته و از دیده آنها به دنیا و حوادث آن نگریسته این امر را برای روان‌شناس تسهیل نموده است، گویا قصه پاسخ بسیار مناسبی به این ندای کودکانه است که:

در دیده من اندرا، وز چشم من بنگر مرا

زیرا برون از دیده ها منزلگهی بگزیده ام
(غزلیات مولوی)

۳) کاهش واکنش‌های انفعایی کودک و افزایش مشارکت: یکی از مشکلات موجود در کار با کودکان مراجعتی هستند که انگزش کافی برای همکاری نداشته و گاه دست به هنفی کاری و لجزی می‌زنند استفاده از قصه می‌تواند راهبرد مناسبی در این خصوص باشد. همانگونه که در روند طی شده مشاهده می‌شود قصه با عنایت به طبیعت غیر مستقیم و علاقه کودکان به آن، از مواردی است که کودک با شور و شعف به سراغ آن می‌آید و حین آن مشاور با مهارت‌های تخصص هر لحظه کودک را فعالتر نموده و از واکنش‌های انفعایی او بکاهد.

۴) افزایش فراخنای توجه و بهبود درک مسأله: مشکل کمبود فراخنای توجه به کمبود تمرکز در تکالیف خواسته شده حین مشاوره و مشکلات درک باید فهمی مسائل عنوان شده از دیگر مسائل رایج در کار با کودک است بویژه در مراجعت خاص (انظر آنچه در فوق

سطح استان و سپس در سطح ملی طرح نماید.

همجنین در پایان بار دیگر به کلیه همکاران گرفتاری که در حیطه کودکان فعالیت می نمایند به عنوان یکی از یافته های در گشده در اقدام پژوهشی یاد آور می گردم از آشنایی با ادبیات کودک و مطالعه کتب داستانی و مجله ها و نشریه ها این سنین نظریه های رشد نوآموز، رشد کودک، پویک، کیهان پجه ها، سروش کودک و ... فروگنار ننمایند، چرا که برای درک و لمس هر چه بهتر ویژت نگرانی ها، برداشت ها، محدودیت ها تجربه ها و آمال و آرزو های کودکان و آشنایی با زبان و واژگان کاربردی آنها گذرا این مسیر ضروری است.

به عنوان حسن ختم، اشاره به بیان حکمت آمیز مولوی را خالی از لطف نمی دانم، در آنجا که در هنگام کار با کودک، هر فردی با هر موقعیتی به استفاده از زبان کودکان رهنمون می شود.

بهر طفل نو پدر تی تی کند
گر چه عقلش هندسه‌ی گیتی کند
کم نگردد فضل استاد از علو
گر الف چیزی ندارد گوید او
از پی تعلیم آن بسته دهن
از زبان خود برون باید شدن
در زبان او بباید آمدن
تابیاموزد ز تو او علم و فن
(دفتر سوم مثنوی معنوی مولوی)

نبود. لذا از روش تحقیق اقدام پژوهی انفرادی ۱۵ استفاده شده و لذا یافته های حاصل مانند تحقیقات پیمایش قابل تعمیم نمی باشند. توصیه جدی محقق آن است که برای ارزیابی میزان تعمیم یافته های با استفاده از دیگر روش های پژوهشی مناسب و به ویژه روش اقدام پژوهی گروهی و مشارکتی در مورد میزان تعمیم پذیری یافته های بررسی پیشتری صورت پذیرد.

برای عملی ساختن اقدام پژوهی مشارکتی می توان در قالب طرح ملی از طریق انجمن روان شناسی و دیگر بانیان این امر اقدام پژوهی های مشاوران متعدد که در گیر کار با گروه های مختلف سنی، جنسیتی و فرهنگی کودکان هستند در قالب طرح کلی اقدام پژوهی مشارکتی سازمان داد. بر اساس منابع مربوط به اقدام پژوهی سازمان دهی این امر بدین صورت است که ابتدا در سطح چند مرکز کلینیکی و مشاوره ای منطقه ای (مرتبه) طرح هایی به شیوه قصه درمانی توسط همکاران محترم حیطه روان شناسی باليینی مورداقدام پژوهی قرار گرفته و سپس نتایج در جلسه های حضوری به بحث و بررسی گذاشته می شود و در صورت لزوم بر روی برخی روش های قصه گویی دوباره اقدام پژوهی صورت پذیرفته و پس از اطمینان نسبت به موقعیت در نیل به هدف های چرخه اقدام پژوهی منطقه ای، روش های منتخب کاربرد قصه در مشاوره روان درمانی، می تواند چرخه های اقدام پژوهی را در

۱- اقدام پژوهی (Action Research) روش پژوهشی است که به آن پژوهش عمل، پژوهش عمل تک و پژوهش در عمل نیز گفته اند

2- Sympathy & Empathy

3- aggressiveness

4- delinquency

5- Action Research

6- metaphorical

7- Self-Concept

۸- گرمهانی ماهیانه مشاوران آموزش و پرورش استانی همدار و از اهالی آغازین با عنوان کاربرد فن در مهندسی و روان شناسی توسعه موقوف، زمستان ۷۹

۹- Relation shie establishment

10- Psycodrama

11- Rol playing

12- Task

۱۳- تئاتر در تعریف هنرها از این طریق می تواند مفهومی با این تدقیق و عرض و حضور، غواصات و تکریات های این را شده مراجع است این درون از دست دادن هریت با عیوب خود (مشاوره ای و شناخت دادن

۱۴- Task

۱۵- گفتگویی در تعریف هنرها، کتاب مبانی مشاوره و راهنمایی، گیسو، میثل، درجه دکتر فرمانی، ۱۳۷۵

۱۶- چشم گشتن گستاخ مطلع شنیدن پیرامون روش پژوهش اقدام پژوهی به کتاب آنلاین قسم پژوهشی در همین زمینه مراجعت شود

اریکسون، میتلنون، قصه درمانی، نقش قصه در تعبیر زندگی، و شناختی، ترجمه مهدی قراجیه داغی، شیراز احادی، چاپ اول، (۱۳۷۰)

قصاص پویا، اقبال، راهنمایی عملی تحقیق در حس، همراه انتشارات پژوهشکار، ترجمه حسین تقییان، انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ اول، (۱۳۷۸)

کاپلان ساروک، و گرس، روانشناسی کودکانش و تربیت اسلامی (DSM IV ۱۹۹۰) ترجمه دکتر حسن پاشا شریفی، مقدمه داشت، انتشارات رامگشا، چاپ اول (۱۳۷۵)

گری کریشامارانت، راهنمایی ساختن روانی، ترجمه دکتر حسن پاشا شریفی، مقدمه داشت، انتشارات رامگشا، چاپ اول، (۱۳۷۴)

کیسون، رابرт، ماریان میتلنون، مشاوره و راهنمایی، ترجمه دکتر براق شیخی و همکاران، چاپ نهضت، چاپ اول، جلد دوم، (۱۳۷۳)

مولوی، جلال الدین، محمد بلخی، متیر، معنوی، به تصحیح دیو لالین بیکلسوون، انتشارات بهزاد، چاپ سوم (۱۳۷۶)

1) Beccar, Dorothy S. & Beccar, Raphael. J. (1993) "storytelling and Family Therapy" American Journal of Family therapy, V21. n2: P 148-50,

2) Cattanach, Ann. (2002): "The story so far", Jessica Kingsley pub.

3) Cattanach, Ann. (1997); "Children's stories in play therapy". Jessica kingsley pub.

4) Kedar Nath Dasivedi (1997) : "the therapeutic use of stories". Landon & Newyork first published.

5) Kum kum, Bhadari: "Introducing story therapy" Journal of Life positive, (october, 1997).

6) Marilyn, Roberts, & B. A Miyas (2002): "using story Telling as Therapeutic tool with children". Margot Sunderland speechmark pub.

7) Montero kavach, Renee. (2002); Bridging Communication with the story Technique". Westwing publishing. Com / hyperlexia.

8) Rosenthal, Howard G. E.D. (1998). Favorite Counseling and therapy Techniques: 51 therapists share their most Creative strategies.

9) www. Herts. ac. uk. (2002). Onlinesite.

7- Self-Concept

9- Relation shie establishment

10- Psycodrama

11- Rol playing

12 - Task

14 - Problem solving

